
Josip ESTERAJHER

GLOBALNE
PRIJETNJE I
PROMJENE
ODNOSA MOĆI

Globalni izazovi, opasnosti i prijetnje postoje neovisno o percepciji koju pojedinci, skupine, zemlje ili šire integracije imaju o vlastitoj sigurnosti. Njihovo uočavanje nije uvijek pravodobno a odgovori sigurnosnih sustava nisu uvijek adekvatni i dovoljni za njihovo uklanjanje. U skladu s pripadnosti različitim zemljama i kulturama pojedine se globalne opasnosti različito dimenzioniraju, a sredstva odvratanja ili uklanjanja pojedinih sigurnosnih prijetnji drugdje se doživljava kao prijetnja sama. Percepcija globalnih prijetnji iz Hrvatske nužno je subjektivna, kako zbog svrstavanja i pripadanja najmoćnijem političko-obrambenom savezu svih vremena tako i zbog geostrateške pozicije te iskustava i interesa zemlje.

Početakom 2009. godine popisu globalnih prijetnji koje su navedene u stratejskim i programskim dokumentima iz područja nacionalne sigurnosti različitih zemalja, organizacija i institucija pridodane su i neke nove prijetnje i sigurnosni prioriteti uslijed globalne ekonomske krize koja je započela (kao financijska kriza) u SAD-u 2008. godine.

Početakom 2009. godine više dužnosnika američkoga sigurnosno-obavještajnog sustava (Dennis C. Blair, nacionalni obavještajni direktor, Leon E. Panetta, čelnik CIE), a potom i predsjednik SAD-a Barack H. Obama u svojim su nastupima istaknuli kako su posljedice globalne ekonomske krize za SAD postale najvažnija sigurnosna prijetnja. Njezin utjecaj, prema američkim dužnosnicima, može smanjiti sposobnosti SAD-a i njezinih saveznika u ispunjavanju vojnih i humanitarnih obveza. Nakon ekonomske krize američki dužnosnici navode kako se i učinak klimatskih promjena, pristup energetske resursima, sigurnost komunikacijske i informatičke infrastrukture te terorizam ubrajaju u najveća područja globalnih sigurnosnih prijetnji za SAD.

Više je mogućih razloga za uvrštavanje posljedica **globalne ekonomske krize** na popis sigurnosnih prijetnji SAD-u, ali i drugim zemljama. Aktualna ekonomska kriza ima posljedice kako na unutarnji društveni poredak različitih zemalja tako i na njihove vanjskopolitičke odnose, pa i na promjene odnosa moći (poglavito u pravcu slabljenja većine tradicionalnih aktera, ali i povećanja broja nedržavnih aktera koji imaju određen utjecaj na sigurnosne procese). Osim navedenog, globalna kriza djeluje kao multiplikator za većinu dosadašnjih prijetnji, ali i smanjuje mogućnosti reakcije na njih.

Utjecaj globalne ekonomske krize kao sigurnosne prijetnje razumljiv je stoga što su “žarište aktualne krize upravo najrazvijenije kapitalističke zemlje, čija su razvojna dinamika, ekonomska i socijalna struktura i način upravljanja upravo uzroci krize i uvjetuju tempo i pravce kriznih procesa u svijetu” (Baletić, 2009.).

Moguće razorne posljedice ekonomske krize početkom godine bile su predmetom upozorenja najviših dužnosnika UN-a, MMF-a i Svjetske banke. Glavni tajnik UN-a Ban Ki-moon je upozorio svjetske lidere kako bi gospodarska kriza, ako se ne uspije zauzdati, mogla rezultirati društvenim nemirima i humanitarnom katastrofom. Glavni je tajnik upozorio kako bi, u slučaju nedjelovanja, moglo doći do političke krize velikih razmjera koju bi mogla pratiti velika društvena nestabilnost, slabljenje vlada te gubljenje vjere stanovništva u vlastite čelnike i vlastitu budućnost (Ban Ki-moon, 2009.). Direktor MMF-a Michael Camdessus je u ožujku 2009. istaknuo kako je to prva zaista univerzalna kriza u povijesti čovječanstva kojoj nijedna zemlja neće izbjeći. Posebice tešku financijsku situaciju mogle bi doživjeti najsiriromašnije zemlje, primjerice za 129 najsiriromašnijih zemalja nedostajat će između 270 i 700 milijardi USD (*Swimming Against the Tide*, Svjetska banka, 2009., str. 1).

Rastuće siromaštvo, potaknuto krizom, moglo bi rezultirati različitim oblicima kaosa u brojnim slabim i nedjelotvornim državama. Naime, propadanjem države raste svaki oblik kriminala, koji ubrzo, širenjem izvan zemlje i prelijevanjem prema Zapadu i Sjeveru, postaje izravnom sigurnosnom prijetnjom.

Nadalje, od početka ekonomske krize različiti autori procjenjuju njezin utjecaj na geopolitički položaj SAD-a. Naime, SAD kao uzročnik postojeće svjetske recesije, suočava se s mogućim gubitkom utjecaja na različite procese i događaje u svijetu. Prema nekim procjenama, primjerice Rogera C. Altmana (R. C. Altman, *The Great Crash 2008*, 2009.), postojeća recesija, koja bi mogla biti štetnija

i od recesije 1981.-1982. godine, mogla bi pomaknuti težište svjetske gravitacije (moći) dalje od SAD-a. Točnije, postaviši uzročnikom postojeće ekonomske krize, SAD su ugrozile položaj globalne sile. SAD su kao zemlja uzročnik financijske krize, nadalje, ugrozile i dominantan model slobodno-tržišnog kapitalizma. Tako već traju rasprave o kraju kapitalizma slobodnog tržišta na čije mjesto, primjerice prema Ianu Bremmeru, dolazi "državni kapitalizam, sustav u kojemu država funkcionira kao vodeći ekonomski čimbenik i koja tržište koristi primarno za političku dobit" (Bremmer, 2009., str. 41).

Na geopolitičkoj razini ta bi kriza svijet mogla odvesti dalje od postojećega unipolarnog međunarodnog sustava, koji je formiran nakon raspada Sovjetskog Saveza, potkraj 80-ih godina prošlog stoljeća. Altman prosuđuje da iako ni jedna zemlja neće moći imati ekonomske koristi od ove krize, neke bi zemlje, a posebice Kina, mogle biti manje pogođene krizom za razliku od SAD-a, zemalja eurozone ili pak siromašnih zemalja diljem svijeta. Kina bi, primjerice, iako se i njezin rast usporava jer njezin izvoz nailazi na slaba uvozna tržišta mogla očekivati postizanje relativno snažnije globalne pozicije. Kina bi i u 2009. godini, prema procjenama MMF-a, mogla imati gospodarski rast od 8,5%, a s raspoloživim sredstvima (2 bilijarde USD u stranim valutama i zlatu) mogla bi postati najsnažniji svjetski investitor te sustavno jačati svoju financijsku, ekonomsku i političku poziciju u svijetu. Kina, koja je postala drugo svjetsko gospodarstvo, ima u ovim kriznim uvjetima znatno povoljniju strukturu BDP-a (10% poljoprivreda, 50% industrija i 40% usluge, za razliku od primjerice strukture američkog BDP-a u kojoj je industrija zastupljena s 20%, a usluge s čak 79%).

Takav će položaj Kini omogućiti da financijski i na druge načine pomaže državama koje su u teškim gospodarskim uvjetima, te će istodobno moći investirati u njihove prirodne resurse, ako se relativno brzo ne konsolidira svjetski financijski sustav. Altman prosuđuje kako će američko-kineski odnosi postati, tijekom ove krize, najvažniji bilateralni međunarodni odnosi. Kina bi tako mogla postati članica G-8, njezin će financijski udio i utjecaj u MMF-u znatno porasti, a vjerojatno će nastojati povećati utjecaj i u drugim međunarodnim institucijama.

Ipak, valja konstatirati kako, unatoč krizi, SAD neće u dogledno vrijeme izgubiti mjesto vodeće gospodarske i financijske sile u svijetu, posebice ako redefiniranjem ekonomske politike i očekivanom konsolidacijom svjetskoga financijskog sustava konsolidira ekonomsku situaciju u zemlji. Međutim, na vanjsko-političkom planu SAD će

globalne izazove nastaviti rješavati u većoj koordinaciji s partnerima.

Međutim, uvijek postoje i drugačiji scenariji. Premda mnoge zemlje dijele zabrinutost zbog postojanja određenih prijetnji, moguće je da će kulturološke, političke, ekonomske i druge razlike spriječiti suradnju različitih zemalja i saveza na rješavanju pojedinih globalnih pitanja. Širenje NATO saveza ne gleda se s odobravanjem u Kremlju, premda je nastavljena suradnja NATO–Rusija na drugim pitanjima nakon rusko-gruzijskog sukoba u kolovozu 2008.

Naime, budući da ostvarivanje ciljeva ovisi o raspoloživim sredstvima, nije isključeno kako će na važnosti dobiti i samostalne aktivnosti Šangajske organizacije za suradnju (SCO). Navedena organizacija, u slučaju razvijanja različitih oblika konfrontacija s NATO-om, mogla bi od regionalne antiterorističke zajednice postati punopravna sigurnosna organizacija, koja bi mogla imati određeni utjecaj na euroazijskom prostoru. Zemlje članice (Rusija, Kina i nekoliko srednjoazijskih zemalja) već sada raspoložuju s oko 10% globalnih vojnih troškova. SCO je uspostavila suradnju s Organizacijom sporazuma o kolektivnoj sigurnosti, koja predstavlja vojni savez nekoliko bivših sovjetskih republika predvođen Rusijom.

Uspoređujući glavne sigurnosne prijetnje na razini NATO-a i EU-a može se ustvrditi, sudeći prema relevantnim dokumentima, kako je popis globalnih prijetnji uglavnom isti. Tako se, primjerice u Izvješću o implementaciji Europske sigurnosne strategije, navode sljedeći globalni izazovi i ključne prijetnje: proliferacija oružja za masovno uništenje, terorizam i organizirani kriminal, *cyber*-sigurnost, energetska sigurnost i klimatske promjene. Angažman EU-a dalje je usmjeren na pitanja izgradnje stabilnosti u Europi i nekim područjima izvan nje. Također je istaknuta opasnost od piratstva koje se promatra kao nova dimenzija organiziranog kriminala (nastalog u zemlji koja je očit primjer slabe, nedjelotvorne države).

Nova prijetnja svakako je i piratstvo, najpoznatije po recentnim aktivnostima somalskih pirata u Adenskom zaljevu, premda su pirati aktivni i u Gvinejskom zaljevu (blizina Nigerije), Malajskom tjesnacu (između Indonezije i Malezije) te uz Indijski subkontinent (posebice između Indije i Šri Lanke). Prema podacima *International Maritime Bureau's Piracy Reporting Center*-a incidenti s piratima počeli su se bilježiti od 1992. g. i od tada je globalno piratstvo u porastu za 11% u 2008. g., a piratstvo u istočnoj Africi za čak 200% (Hanson, 2009.).

Terorizam ostaje važna globalna prijetnja, premda, primjerice, State Department u najnovijem izvješću o terorizmu bilježi pad broja terorističkih napada s 14.506 u 2007. g. na 11.770 u 2008. Međutim, broj napada udvostručen je u Pakistanu, a Al Qaida ostaje najveća teroristička prijetnja. Europske zemlje povećale su kapacitete za suprotstavljanje terorističkoj prijetnji, spriječeno je više urota i prитvoreno više osumnjičenika za terorizam.

Jedna od globalnih prijetnji svakako je i zloraba Interneta za terorističke svrhe, posebice za širenje terorističke propagande, novačenje i obuku te za međusobnu komunikaciju terorista i njihovih pomagača, kao i za radikalizaciju pojedinaca, grupa ili cijelih zajednica. Teroristički *cyber*-napadi imaju veliki potencijal, te stoga zahtijevaju suradnju različitih državnih tijela i poduzeća iz javnog i privatnog sektora, kako bi se suzbile potencijalne štete *cyber*-napada.

Rješavanje globalnih prijetnji zahtijeva "globalnu strategiju razvoja i sigurnosti" (Cooper, 2009., 215). Rješavanje različitih globalnih područja zahtijeva suradnju NATO-a i EU-a s Afričkom unijom kada je riječ o pitanjima u Africi ili pak s Arapskom ligom kada je riječ o problemima na Bliskom istoku. Suprotstavljanje globalnim prijetnjama zahtijeva najširu suradnju državnih, nevladinih, međunarodnih, vojnih, političkih i inih institucija i asocijacija, ako se želi postići stabilnost kao preduvjet održivog razvoja.

Hrvatska je kao punopravna članica NATO-a učinila značajan korak u podizanju razine zaštite i sigurnosti vlastitih građana i cijelog društva, ali je istodobno preuzela i dio odgovornosti u postizanju ciljeva Saveza. Članstvo u euroatlantskim organizacijama i integracijama rezultirat će sudjelovanjem različitih hrvatskih institucija u brojnim političkim, humanitarnim, sigurnosnim i drugim aktivnostima kojima je cilj suzbijanje navedenih globalnih prijetnji.

LITERATURA

- ABBOT, C., ROGERS, P., SLOBODA, J. (2006.), *Global Responses to Global Threats*, Oxford Research Group, Briefing paper, June, www.oxfordresearchgroup.org.uk
- ALTMAN, R. C. (2009.), The Great Crash, 2008, *Foreign Affairs*, 88 (1).
- BALETIĆ, Z. (2009.), Kriza i antikrizna politika, *Ekonomski pregled*, 60 (1-2): 99-106.
- BAN KI-MOON (2009.), *I fear global collapse*, www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/apr/02/g20-recession-ban-ki-moon/print
- BREMMER, I. (2009.), State Capitalism Comes of Age, The End of the Free Market?, *Foreign Affairs*, 88 (3): 40-55.
- COLLINS, A. (ur.) (2007.), *Contemporary Security Studies*, Oxford, Oxford University Press.
- COOPER, R. (2009.), *Slom država*, Zagreb, Profil.
- HANSON, S. (2009.), *Combating Maritime Piracy*, Council on Foreign Relations, Updated: April 13, 2009, www.cfr.org/publication/18376/
- News Release: *Director Blair highlights global threats to the nation*, Office of the Director of National Intelligence, February 12, 2009, ODNI News Release No. 04-09.
- PATRICK, S. (2006.), Weak States and Global Threats: Fact or Fiction? *The Washington Quarterly*, Spring.
- Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World*, Brussels, 11 December 2008, S407/08.
- Swimming against the Tide: How Developing Countries Are Coping with the Global Crisis*, Background Paper prepared by WB Staff for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors Meeting, Horsham, UK on March 13-14, 2009.
- TATALOVIĆ, S. i BILANDŽIĆ, M. (2005.), *Osnove nacionalne sigurnosti*, Zagreb, MUP RH.
- TATALOVIĆ, S. (ur.) (2008.), *Energetska sigurnost i kritična infrastruktura*, Zagreb, Politička kultura.
- TATALOVIĆ, S. (2006.), *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Zagreb, Politička kultura.